

A. NASTAVNI I OBRAZOVNI RAD

1. Srednjoškolska nastava

Sociologija u srednjoškolskoj nastavi*

Školskom reformom niz predmeta društveno-humanističkog sadržaja je reduciran ili izbačen iz srednjoškolske nastave, među njima i predmet sociologija. U usporedbi s opsegom promjena u drugim predmetima, može se, što više, reći da je sociologija prošla najgore. To je posljedica njena izravnog sudara s jednom doktrinom dogmatskog marksizma, koja je s reformom inaugurirana kao obavezni ideološki okvir. Nastava marksizma je u međuvremenu proširena s dvije na sve četiri godine srednjoškolske nastave. Sredinom osamdesetih godina popušta dogmatski pritisak i nastava marksizma, u skladu s promjenama ideološkog konteksta u društvu, apsorbira neke sadržaje društveno-humanističkih znanosti. Ali, to još nije ni izdaleka dovoljno da ukloni štetu koja je načinjena ideološkim udarom sedamdesetih godina. Potrebno je ne samo ukloniti interpretativne kanone dogmatskog marksizma, nego i temeljito rekonceptualizirati opći teorijski pristup društvu, budući da su promjene u globalnom društvu, osobito u socijalističkim društvima, u posljednjih desetak godina takve da mnoga poimanja dolaze u pitanje i traže adekvatniju interpretaciju društva. Upravo sociologija pruža takve opće pristupe i komparativna znanja o organizaciji, socijalnoj strukturi i društvenom razvoju koja situacije u suvremenom društvu čine mnogo shvatljivijima mladim ljudima, nego što to čini ideološki projekat društva, koji mitologizira prošlost na račun sadašnjosti i budućnosti.

Predmet sociologija nalazi se u nastavnim planovima srednjih škola koji su u nadležnosti dvaju SIZ-ova; SIZ-a za obrazovanje kadrova u upravi i pravosuđu i SIZ-a za obrazovanje kadrova u obrazovanju, kulturi, fizičkoj i tehničkoj kulturi. U prvom slučaju, sociologija se održava samo u programu »upravni i birotehnički stručni radnik« (na 4. godini), dok se u tri programa održava samo fakultativno (na 1. godini). U drugom slučaju, sociologija se održava fakultativno za dva programa, dok se u četiri programa predaje predmet sociologija kulture (4. godina). Potonji slučaj je i najčudniji, budući da je neshvatljivo kako se sociologija kulture može učenicima predavati a da oni nisu imali nastavu iz (elementarne) sociologije.

Prema postojećoj evidenciji, nastava sociologije se još održava u jednom programu kemijsko-tehnološke struke (na 5. godini specijalizacije). Najzad, postoji predmet psihologija i sociologija rada koji se održava u pet programa elektrotehničke struke.

Što se tiče zastupljenosti socioloških sadržaja u predmetima marksizma, stanje je slijedeće:

* Tekst napisao Vjeran Katunarić

U udžbeniku marksizma za prvi prazred obrađeni su neki pojmovi o društvu. Međutim, to je napravljeno u jednoj specifičnoj didaktičkoj izvedbi u kojoj nema dovoljno preciznosti i sistematičnosti potrebne za sociološko poimanje društva.

Udžbenik za drugi razred sadrži prikaz pravno-političkog razvoja SFRJ. Činjenice o socijalnoj strukturi i razvoju jugoslavenskog društva u pravcu suprotnom od ideološko-političkog modela interpretirane su kao »nedosljednosti« i »proturječnosti«, ali nema teorijskog ili analitičkog okvira koji bi pružio objašnjenja.

Priručnik za treći razred (udžbenik je u međuvremenu izašao) sadrži prikaz suvremenih društava i njihova razvoja, dok u prvom dijelu obrađuje neke osnovne sociološke pojmove. Takav sadržaj se djelomično poklapa sa sadržajem predmeta sociologija. Ali, budući da ovaj ima dovoljno opširan program, takvo poklapanje može biti korisno u nastavi.

U usporedbi sa srodnim predmetima (filozofija, logika, psihologija, povijest), sociologija je očito najviše potisnuta iz srednje škole. Možda i ne bi bilo za žaljenje što se izgubio klasični oblik tog predmeta (sociologija ili osnove sociologije), jer su mnogi sociološki sadržaji ipak ostali u drugim predmetima. Čak i u sadašnjim okolnostima, diplomirani sociolozi ili profesori sociologije su stručno osposobljeni da drže nastavu iz ukupno pet predmeta — sociologija, sociologija kulture i tri predmeta marksizma. Ali kadrovska situacija je drugačija. Poznato je da u većini slučajeva spomenute predmete predaju nesociolozi. Razumljivo je da se takvo stanje nije moglo mijenjati tamo gdje je nastavnički kadar stariji i zapošljavao u vrijeme kada sociologija kao struka još nije bilo ili je tek bila uvedena. Nerazumljiva je i neprihvatljiva praksa zapošljavanja koja je aktualna u posljednjih desetak godina a ta je da se nesociolozima daje prednost. Time se stari ideološki otpor prema sociologiji prebacuje na teren profesionalnog rivalstva. Na žalost, još i danas se iz ustiju nastavnika, kao i prosvjetnih funkcionera, može čuti stara floskula o sociologiji kao »buržoaskoj znanosti«. To je jedan od vidova otpora modernizaciji, u ovom slučaju znanosti, koje je naše obrazovanje i naše društvo već skupo platilo.

Ideološka indoktrinacija umjesto sociološkog obrazovanja ne samo da je mladim ljudima donijela obrazovni hendikep, već je stvorila i ideološki bumerang koji se ispoljava u jakoj averziji prema marksizmu i porastu interesa za suprotne ideologije. Jedini uvjerljivi oblik marksističke ideje je živa misao o društvenim klasama i otuđenju čovjeka, koja se razvija, kao znanstvena koncepcija i kritička orijentacija, u kontekstu drugih znanstvenih koncepcija društva i u dijalogu s drugim orijentacijama; tu se marksizam potvrđuje ili dolazi u pitanje: drugog vjerodostojnog puta nema. U sociologiji marksistička teorija ima važno mjesto koje se ne može osporiti. Formulirati neki opći marksistički svjetonazor izvan tokova suvremenih društvenih znanosti predstavlja pak čisti promašaj; da je i sam Marx na taj način razmišljao, nikad ne bi mogao izvesti svoje ključne ideje.

Stoga predmetu sociologija treba vratiti mjesto u srednjoj školi. Kao općeobrazovni predmet ona ima mjesta uz nastavu marksizma, ukoliko se ova smanji u onim sadržajima koji su već očigledno suvišni, ponavljajući ili prevladani — što će sami nastavnici lako procijeniti. Nadalje, sociologiju valja uvrstiti kao stručni predmet u mnoštvo usmjerenja, i to kao posebne sociologije: industrijska, urbana i ruralna, sociologija religije i sociologija porodice.

Na taj način učenik će dobiti predodžbu o društvenoj dimenziji svoje struke, olakšati orijentaciju u organizacijskom i društvenom kontekstu i ublažiti negativne posljedice specijalističkog obrazovanja.

Promjene koje ovime predlažemo ne opterećuju postojeću satnicu, već upućuju na racionalizaciju nastave, u prvom redu nastave marksizma. Argumenti pokazuju da je to ne samo u interesu modernizacije obrazovanja već i u interesu ideologije za koju se naše društvo opredijelilo.

2. Visokoškolski studij sociologije*

Organizacija visokoškolskog studija sociologije pratila je razvitak opće uloge sociologije u modernom društvu: od pretežno filozofsko-teorijske discipline pretvarala se u analitičko-praktičku znanost. Do Drugog svjetskog rata ona je pretežno teorijska disciplina i najčešće vezana uz pravne katedre, ali pedesetih godina ovoga vijeka, kao što smo rekli u uvodu, ona se sve više razvija kao analitička, empirijska i praktička disciplina, pa njeni rezultati postaju ne samo dio društvene svijesti modernog čovjeka već i uputstva za rješavanje organizacionih problema suvremenog društva.

Budući da je njezin bitni cilj bio da analizira različite oblike društvene organizacije i društvene prakse u vremenskoj (historijskoj) i prostornoj (nacionalnoj, internacionalnoj i planetarnoj) dimenziji, to je organizacija visokoškolskog studija tražila od sociologije dosta složenu nastavnu i empirijsko-istraživačku organizaciju. Pokazalo se vrlo brzo da se u okviru tradicionalnih fakulteta ne mogu riješiti svi problemi izobrazbe socioloških kadrova, pa se vrlo brzo prešlo u najrazvijenijim naučnim sredinama na stvaranje posebnih instituta i postdiplomskih škola sa nastavnim i obrazovnim programima. U tom okviru sociologija je morala rješavati slijedeće nastavno-organizacione probleme:

1. Odnos opće teorijske misli i empirijske istraživačke prakse imajući u vidu sve bogatstvo socioloških teorija i metoda istraživanja;

2. odnos između opće sociologije i posebnih sociologija, gdje se u toku vremena iskristaliziralo i preko dvadeset različitih posebnih područja istraživanja društvenih procesa, pa je valjalo dati nekim područjima, s obzirom na širinu sociološke izobrazbe i društvene potrebe, prioritet u odnosu na druga područja;

3. odnos fundametalnih istraživanja, koja pridonose razvitku sociološke teorije i epistemološkog poimanja bitnih društvenih procesa, i primijenjenih istraživanja koja traži često veoma razvijena društvena praksa (javno mnijenje, marketing, industrijska organizacija, politička organizacija);

4. odnos sociologije prema drugim znanostima, od kojih su neke bitne za razumijevanje samog društva (historija, etnologija, ekonomija, filozofija, psihologija), dok neke među njima traže ispitivanje društvenog aspekta onoga čime se bave (sociolingvistika, urbanizam, tehnologija, medicina, itd.);

5. odnos središnjih socioloških odsjeka (katedara) prema drugim nastavnim ustanovama (fakultetima, visokim školama, istraživačkim ustanovama). Ovaj odnos je postao naročito važan kod nas s obzirom na obvezu svih fakulteta da uvedu predmet o poznavanju društva u kojemu živimo (marksizam, samoupravni sistem).

* Tekst napisao Rudi Supek

a) Visokoškolski studij sociologije na Zagrebačkom sveučilištu*

Studij sociologije na Zagrebačkom sveučilištu ima dugu povijest, ali s velikim prekidima. Prvi sociologijski kolegij započeo je 1906. na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Nakon drugog svjetskog rata nije odmah obnovljen studij sociologije, već je sociološka problematika izučavana u okviru nastavnog predmeta »Marksizam-lenjinizam«. Od 1953/54. počinje se oprezno uvoditi sociologija na nekim fakultetima i višim školama Zagrebačkog sveučilišta: Pravni i Ekonomski fakultet, te Viša upravna i Viša privredna škola. Godine 1957. formirana je sveučilišna katedra »Društveni razvitak i socijalistička izgradnja«, koja četiri godine kasnije mijenja naziv u sveučilišnu katedru »Osnove društvenih nauka« iz koje inicijativom samih nastavnika nastaju kolegiji sociologije na nekoliko fakulteta prirodnih i tehničkih znanosti. Na Filozofskom fakultetu već je 1957. uveden kolegij Uvod u sociologiju za sve studente.

Dekada od šezdesetih do sedamdesetih godina bila je najplodnija u uspostavljanju institucionalnih osnova studija sociologije na Zagrebačkom sveučilištu. Osnovan je Odsjek za sociologiju na Filozofskom fakultetu čime je započeo studij na izobrazbi diplomiranih sociologa i profesora sociologije. U tom razdoblju je osnovan Fakultet političkih nauka koji otpočetka ima značajno zastupljen studij sociologije u izobrazbi politologa. Na Fakultetu poljoprivrednih znanosti, Fakultetu građevinskih znanosti, Medicinskom fakultetu i Prirodoslovno-matematičkom fakultetu organiziran je studij posebnih sociologija primjeren karakteru pojedinih fakulteta.

Prijelaz u slijedeću dekadu 1970—1971. započeo je nacionalističkom euforijom i nešto kasnije pojačanom ideološko-političkom ofanzivom marksističke provenijencije, što je inhibitorno djelovalo na razvoj nastave sociologije. Prvi udar bila je preporuka sveučilišnih organa 1971. da, u ime tzv. liberalizacije nastave, sociologija izgubi status obaveznog predmeta na svim fakultetima Zagrebačkog sveučilišta. Na liniji povratka marksizma na Sveučilište, počinje duga rasprava i inicijalna nastavna realizacija od 1972. godine, koja također potiskuje studij sociologije kao općeg predmeta. (Naravno, sociološki sadržaji djelomice su sačuvani u novim programima marksističkog obrazovanja). Ova rasprava je završena 1977. odlukom Sabora SRH o uvođenju Osnova marksizma i TIPSS-a kao sastavnih dijelova općih programskih osnova u svim organizacijama visokoškolskog obrazovanja u SRH. Realizacija ove odluke dokinula je studij sociologije na nekim fakultetima (Elektrotehnički fakultet) i ograničila razvoj i daljnje otvaranje posebnih sociologija na ostalim fakultetima. Međutim, na većem broju fakulteta sociologija je ostala u nastavnim planovima kao sastavni dio općih i zajedničkih stručnih osnova zahvaljujući zalaganju nastavnika.

Sadašnje stanje studija sociologije prema fakultetima i ostalim visokoškolskim institucijama je slijedeće:

1. **Filozofski fakultet** ima Odsjek za sociologiju koji organizira diplomski i postdiplomski studij sociologije. U Odsjeku za sociologiju nalazi se Katedra za marksizam i suvremeni socijalizam koja organizira diferenciranu nastavu općih programskih osnova za sve studente Filozofskog fakulteta i Sociologija obrazovanja i odgoja kao dio zajedničkih stručnih osnova za većinu studijskih grupa Filozofskog fakulteta.

* Tekst napisao Veljko Cvjetičanin

2. **Fakultet političkih nauka** ima Katedru za sociologiju sa slijedećim kolegijima: Sociologija jugoslavenskog društva, Sociologija politike i ideologije, Sociologija radne organizacije, Sociologija kulture i Socijalna psihologija.

3. **Ekonomski fakultet** ima Katedru za sociologiju s kolegijima: Opća sociologija, Sociologija jugoslavenskog društva i Industrijska sociologija.

4. **Pravni fakultet** ima Katedru za sociologiju s kolegijima: Sociologija (samo u I. semestru), Socijalna psihologija i Statistika.

5. **Fakultet građevinskih znanosti** ima Katedru za sociologiju s kolegijima: Industrijska sociologija i Sociologija organizacije.

Ostali fakulteti imaju u nastavnom planu jednu od posebnih sociologija: Arhitektonski — urbanu sociologiju, Fakultet strojarstva i brodogradnje — industrijsku sociologiju, Fakultet za fizičku kulturu — kineziološku sociologiju, Medicinski fakultet — sociologiju medicine, Prirodoslovno-matematički fakultet — sociologiju znanja, Rudarsko-geološko-naftni fakultet — industrijsku sociologiju, Fakultet poljoprivrednih znanosti — agrarnu sociologiju, Fakultet za defektologiju — opću sociologiju, Viša škola za tekstil i odjeću — sociologiju kulture, Muzička akademija — sociologiju odgoja i obrazovanja i Akademija za kazalište, film i televiziju — sociologiju kulture.

Broj katedara i sociologijskih kolegija nije tako mali na visokoškolskim institucijama, premda treba težiti uvođenju nastave posebnih sociologija na svim fakultetima i ostalim visokoškolskim institucijama, primjerenih njihovom karakteru i stručnim profilima koje obrazuju.

Određeni fakulteti trebali bi postati središta snažnih katedara posebnih sociologija zbog uspješnijeg razvoja vlastite struke, cjelovite izobrazbe studenata — budućih stručnjaka, i znanstvenog rješavanja problema u segmentu društvene strukture, koje oni stručno pokrivaju. U tom pogledu izdvojili bismo slijedeće fakultete: Arhitektonski fakultet — Katedra za urbanu sociologiju, Medicinski fakultet — Katedra za sociologiju zdravstva i medicine, Fakultet strojarstva i brodogradnje — Katedra za industrijsku sociologiju, Elektrotehnički fakultet — Katedra za informatičku sociologiju, Fakultet poljoprivrednih znanosti — Katedra za sociologiju agrara i sela, Akademija za kazalište, film i televiziju — Katedra za sociologiju masovnih komunikacija.

Treba organizirati principijelnu diskusiju o odnosu sociologije i nastavnih predmeta Osnova marksizma i TIPSS-a. Polazna osnova u ovoj diskusiji trebala bi biti da fundamentalne znanstvene discipline kao što je sociologija budu osnovica nastavnih predmeta društveno-humanističkog odnosno tzv. marksističkog obrazovanja svih studenata.

Najveći problem nastave sociologije na Sveučilištu je nepostojanje organiziranog sistematskog znanstveno-istraživačkog rada. Institucionalno i organizacijski nije osigurana realizacija temeljnog načela jedinstva znanstvenog i nastavnog rada u sociologijskim disciplinama. Treba stvoriti pretpostavke da svaki nastavnik sociologije istodobno permanentno radi u znanstveno-istraživačkim timovima.

3. Postdiplomski studij*

1. Postdiplomski studij omogućuje usavršavanje u znanstveno-istraživačkom radu. Na postdiplomskom studiju studenti produbljuju svoje teorijsko znanje na takav način da ga povezuju sa samostalnim istraživanjem na odre-

* Tekst napisao Veljko Cvjetičanin

đenom području. U tu svrhu osim produbljiivanja znanja na odgovarajućoj literaturi i na predavanjima, studenti vrše istraživanja i pišu seminarske radnje, gdje dolazi do izražaja metodološka spremnost i sposobnost samostalnog istraživačkog rada. Studij završava obranom magistarske radnje.

2. Postdiplomski studij sociologije nužno pretpostavlja kombiniranje produbljenog teorijskog rada sa samostalnim istraživanjem na određenom području. U tu svrhu on ima dva formalna uvjeta: sposobnost korištenja stručne literature na dva svjetska jezika, 2. godišnji ispit i pisanje seminarske radnje, koju prihvaća nastavni kolegij kao uvjet za upis u drugu godinu studija.

3. Postdiplomski studij sociologije traži maksimalnu interdiscipliniranost metodološkog pristupa. To mora posebno doći do izražaja u samoj organizaciji studija. Na razvijenim univerzitetima, gdje u pravilu postoje fakulteti za postdiplomski studij, sociologija je obično grupirana sa filozofijom, psihologijom, antropologijom, političkim znanostima i ekonomijom, a ima i drugih kombinacija što ovisi o orijentaciji pojedinih socioloških centara. Da bi se izbjegla izoliranost pojedinih disciplina, studenti sociologije, ekonomije, filozofije itd. na takvim fakultetima su obavezni da u toku postdiplomskog studija upišu i polože određeni procenat kolegija iz drugih, srodnih disciplina.

4. Da bi se izbjeglo dupliranje nužna je suradnja i koordinacija između svih socioloških centara u zemlji koji organiziraju postdiplomsku nastavu. U tu svrhu je neophodna podjela rada, što znači da svaki centar u okviru postdiplomskog studija razvija određeno područje istraživanja (sociologija rada, sociologija kulture, sociologija mas medija, stratifikacija i mobilnost itd.). Svaki centar razvija određeno područje istraživanja privlačeći i studente i nastavnike iz ostalih dijelova zemlje.

5. Osnovni institucionalni preduvjet za postdiplomski studij je osnivanje fakulteta ili centara za postdiplomski studij. U nas toga još nema. U nas postdiplomski studij organiziraju fakulteti za dodiplomsku nastavu. Rad na postdiplomskom studiju ima karakter honorarnog ili dopunskog rada, jer ga obavljaju nastavnici koji u pravilu imaju puno radno vrijeme sa svim obavezama na dodiplomskom studiju.

6. Naš postojeći postdiplomski studij je jedan od glavnih kanala kroz koji prodire komercijalni duh na sveučilište. On se u prom redu organizira zbog financijskih razloga kao glavno sredstvo dopunskog prihoda. Studenti ga ne upisuju toliko zbog mogućnosti širenja znanja i stručnog usavršavanja koliko zbog toga što ne mogu naći zaposlenje, a imaju sredstava za nastavljanje studija, i zbog toga što magistarska diploma daje prednost kod traženja posla.

7. Ne samo po organizaciji i kvaliteti rada već i po interdisciplinarnosti i vezi između teorije i istraživanja, naš postdiplomski studij je na niskom nivou. On rijetko nadilazi razinu dodiplomskog, a ponekad je i ispod nje. Stoga valja naglasiti da je stvaranje uvjeta gdje će određeni broj kvalitetnih nastavnika imati puno radno vrijeme na postdiplomskom studiju osnovni preduvjet bez kojeg razgovor o unapređenju nema gotovo nikakvog smisla.

4. Postdiplomska škola za razvojne znanosti*

Na Zagrebačkom sveučilištu 1972. godine (rektor je tada bio Predrag Vranicki) potekla je inicijativa da se osnuje jedna interdisciplinarna škola za

* Tekst napisao Rudi Supek

razvojne znanosti koja bi stvarala kadrove osposobljene za planiranje društvenog razvoja. Smatralo se da jedna zemlja, relativno zaostala a koja želi dostići najrazvijenije industrijske zemlje, mora naročitu pažnju posvetiti kadrovima koji će osmisliti i razraditi programe društvenog razvoja na raznim sektorima društvenog života. Takva škola ne samo da bi odgovarala jednom od bitnih zadataka našeg društvenog razvitka, već je trebalo da nadoknadi slabosti većine postdiplomskih studija na našim fakultetima. Ona je zamišljena ne samo kao republička već i kao jugoslavenska i internacionalna ustanova, jer se zamišljene programe moglo ostvariti samo uz pomoć svih postojećih znanstvenih snaga u Jugoslaviji, a također i sa stručnjacima iz drugih zemalja.

U tom vidu obrazovan je Inicijativni odbor u koji su ušli stručnjaci s pet naših fakulteta: Filozofskog, Pravnog, Ekonomskog, Političkog i Elektrotehničkog (s obzirom na značaj kibernetike i komunikacije), pa je takav odbor okupio najistaknutije stručnjake s tih fakulteta, po svojem radu najbliže razvojnoj problematici. Razradili su odgovarajući program ove škole, tako da se već od treće godine studija uzima najbolje studente sa spomenutih fakulteta i usmjeri u razvojne znanosti. Trajanje studija trebalo je da bude dvije studijske (posljednje) godine na razini fakulteta, i dvije godine na postdiplomskoj razini, dakle u cjelini 4 godine.

Prijedlog Odbora prošao je kroz sve sveučilišne instancije i ona je svugdje pozitivno ocijenjena. Međutim, njeno je ostvarenje ostalo u zraku, jer nije dobila nikakvu podršku sa strane društvenih faktora. (O njoj se diskutiralo doduše na najvišem političkom nivou, u CK SKH, ali je ta inicijativa ocijenjena kao negativni trend u odnosu na poznatu »školsku reformu«, kao neki oblik »elitizma«. Tadašnji ministar prosvjete zastupao je ideju da bi trebalo stvoriti »Sociološki fakultet« s osloncem na Školi za socijalni rad! Mislimo da ova ideja ne traži nikakav komentar!)

a) Interdisciplinarna postdiplomska škola*

1. Praćenje, analiza i planiranje društvenog razvoja na osnovu interdisciplinarnu suradnje društvenih znanosti danas je već opća praksa u razvijenim zemljama. Potreba za takvim znanstveno-istraživačkim radom i obrazovanjem odgovarajućih kadrova na najvišem nivou nameće se našem društvu. Društveni razvoj ujedno predstavlja najpogodniji zajednički nazivnik za interdisciplinarnu suradnju društvenih znanosti, kao zajedničko usmjerenje na problem koji je i onako predmet većine disciplina, s tim da mu svaka pristupa sa svog aspekta.

2. Na takvoj bi školi bilo moguće razviti discipline koje su neophodne kako za razvoj društvenih znanosti uopće tako za organizaciju i razvoj suvremenog socijalističkog samoupravnog društva, bilo da ove discipline nisu razvijene jer nemaju jasnog mjesta u strukturi nastavnog plana ni jednog od postojećih fakulteta, bilo da po stupnju složenosti i potrebnom predznanju pretpostavljaju već obavljene osnovni univerzitetski studij.

3. Profil kadrova koji bi se obrazovali na takvoj školi odgovarao bi kompleksnom planiranju društvenog razvoja — s tim da pojedini stručnjak bude specijaliziran, prema svom osnovnom obrazovanju, za sociološku, ekonomsku, politološku, pravnu i drugu problematiku društvenog razvoja.

* Tekst napisao Eugen Pusić

4. Postdiplomska škola, kao stabilna institucija, mogla bi prevladati glavni nedostatak postdiplomskih studija: ovisnost od doprinosa slušača, koja sprečava normalnu selekciju kadrova i razvoj programa po unutarnjoj logici same znanosti i prakse. Ona bi pomogla da se prevlada sadašnja rascjepkavost Sveučilišta, da se integriraju i bliže surađuju bar discipline s područja društvenih znanosti. Ona bi mogla postati i centar za uklapanje u svjetsku mrežu znanosti, angažiranjem nastavnika i privlačenjem studenata iz raznih zemalja.

5. Takva bi škola otvorila perspektivu vrhunskim kadrovima iz raznih struka i omogućila da se do kraja razviju najveći talenti koji tokom godina prolaze kroz visokoškolsko obrazovanje. U prvom redu kadrovi koji su završili studij sociologije našli bi u takvoj školi mogućnost da usmjere svoje stečeno znanje na najvažnije probleme pred kojima se naše društvo svakodobno nalazi.

6. Takva je škola predlagana nekoliko puta od strane grupe znanstvenih radnika i nastavnika u društvenim disciplinama na našem Sveučilištu, načelno je prihvaćena, ali je svaki put zapela na neelastičnosti i krutosti odgovarajućih postupaka. Ponavljajući ovu inicijativu, Društvo sociologa Hrvatske će nastojati da nađe pogodnije i djelotvornije putove kako bi se ova koncepcija približila svojem ostvarenju.

7. Interdisciplinarna škola postdiplomskog karaktera ima za cilj da ostvari sintezu i integraciju niza disciplina i znanstvenih područja. Stoga ona i ne može biti drugo do postdiplomska škola, jer se jedino na toj razini može govoriti o sintezi znanja koje su slušači stekli u svom osnovnom studiju. Slično usmjerenje u okviru osnovnog diplomskog studija — kao »fakultet društvenih znanosti« ili »fakultet društvenog razvoja« — bilo bi promašeno i postiglo bi suprotni efekt razvodnjavanja studija, obrazovanja »stručnjaka bez struke«.

5. Permanentno obrazovanje sociologa*

Diplomirani sociolozi izlaze sa Zagrebačkog Sveučilišta s kombinacijom četverogodišnjeg treninga u znanstvenom mišljenju i specifičnim znanjima iz pojedinih socioloških disciplina. Takvo obrazovanje im može poslužiti kao startna osnova za bavljenje društvenim problemima u okviru različitih institucija i na različitim nivoima apstrakcije. Samo manji broj tih ljudi se zapošljava u znanstvenim institucijama unutar kojih im sastavni dio radnog zadatka predstavlja daljnje stručno obrazovanje i praćenje novih tokova razvoja pojedinih disciplina, dok većina nalazi radna mjesta u organizacijama čija je osnovna djelatnost praktično održavanje funkcioniranja nekog segmenta društva. Kontakt između te dvije grupe sociologa sve više slabi, da bi se postepeno pretvorio u inkomunikandi koji ima negativne posljedice kako za obje te grupacije, tako i za sociološki doprinos društvenom razvoju. Sociolozi okupljeni oko znanstvenih institucija su u povoljnijem položaju obzirom na stručnu komunikaciju, pristup k literaturi i uvid u svjetska kretanja u vlastitoj disciplini. Međutim, veoma im je otežan prodor u društvenu praksu i izuzetno su rijetko u prilici da svoja teorijska i istraživačka znanja iskoriste kao polazišta za intervenciju u konkretna društvena događanja i usmjeravanje razvoja. S druge strane, sociolozi zaposleni izvan znanstvenih

* Tekst napisala Vesna Pusić

institucija u permanentnom su sudaru s društvenim problemima koji zahtijevaju znanstveno i kritički fundiranu akciju, a istovremeno su, uglavnom, izgubili svaku mogućnost daljnjeg profesionalnog razvoja i informiranja. Takva situacija, osim samim sociolozima, najviše šteti samom predmetu bavljenja sociološke znanosti, tj. društvu i društvenom razvoju. Da bi se spriječila ovakva paralizirajuća shizma, smatramo da je potrebno organizirati povremene kurseve za permanentno stručno obrazovanje diplomiranih sociologa. U okviru tih kurseva održavala bi se predavanja i diskusije o najnovijim kretanjima u pojedinim sociološkim disciplinama, kao i o problemima s kojima se sociolozi najčešće susreću u svom praktičnom radu. Formirali bi se timovi od stručnjaka znanstvene i praktične orijentacije, koji bi zajednički provodili i interpretirali empirijska istraživanja. Prednost takvog aktivnog položaja u sistemu permanentnog obrazovanja sastoji se u tome što:

- a) gubi se jednostranost proizišla iz relativne izolacije na radnom mjestu;
- b) u okviru rada na zajedničkom zadatku ostvaruje se demokratski koncept samoobrazovanja i uzajamnog poučavanja;
- c) iskorištavaju se resursi koje predstavlja iskustvo svakog sociologa stečeno na radnom mjestu;
- d) omogućava se organizacija i sprovođenje empirijskih istraživanja koja će dati kompletniji uvid u sadašnji trenutak našeg društva;
- e) doprinosi se ekspertizi sociologa u rješavanju društvenih problema i konflikata s kojima se suočavamo.

U četverogodišnjem dodiplomskom obrazovanju čovjek stječe samo preduvjete da bi se daljnjim radom mogao razviti u kompletnog stručnjaka — sociologa. Ovakvim permanentnim obrazovanjem bila bi svima za to pružena jednaka šansa.